

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

התוועדות

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן
מליובאוויטש

אחרון של פסח, ה'תשכ"ז

חלק ז – יו"ל לש"פ בהר, יו"ד אייר, ה'תשע"א

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ואחת לבריאה

– ופרצת –

מאתיים וחמישים שנה להסתלקות-הילולא של כ"ק הבעש"ט ז"ל

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ש"פ בהר, יו"ד אייר הבעל"ט, הננו מוציאים לאור חלק רביעי מהתוועדות אחרון של פסח, ה'תשכ"ז, הנחה בלתי מוגה — (חלק ראשון י"ל לימים אחרונים דחג הפסח, חלק שני לש"פ קדושים, חלק שלישי לש"פ אמור, וחלק חמישי ואחרון י"ל אי"ה לש"פ בחוקותי).

*

בתור הוספה — כמה מכתבים (תדפיס מכרכי "אגרות-קודש — מילואים" מהשנים תרפ"ה-תשל"ה, שמכינים עתה לדפוס).

*

ויה"ר שנזכה תיכף ומיד ממש לקיום היעוד "הקיצו ורננו גו'", ומלכנו נשיאנו בראשם, וישמיענו נפלאות מתורתו, "תורה חדשה מאתי תצא".

ועד הנחות בלה"ק

ח' אייר, ה'תשנ"א (ופרצת),
מאתיים וחמישים שנה להסתלקות-הילולא של כ"ק הבעש"ט ז"ל
ברוקלין, נ"י.

לזכות

מנחם מענדל בן מינדל

בקשר עם יום הולדת שלו

לשנת הצלחה בגשמיות וברוחניות

ולאריכות ימים ושנים טובות ובריאות

ולהצלחה רבה ומופלגה בכל עניני השליחות

ונחת רוח יהודי חסידותי מכל יוצאי חלציו

מתוך שמחה וטוב לבב

כט. בנוגע לחג הפסח, ישנו הענין שאומרים בהתחלת הפסח — בליל הסדר: "רבן גמליאל הי' אומר, כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו, ואלו הן, פסח מצה ומרור". ואיתא במפרשים²¹⁰ שהכוונה בזה היא שלא יצא ידי חובתו כראוי.

והנה, שלשה ענינים אלו, כפי שהם בנוגע לפועל ובגשמיות, חלוקים הם זה מזה: מצה — חיובה מן התורה גם בזמן הזה; מרור — חיובו בזמן הזה מדרבנן בלבד²¹¹; ואילו פסח — לא שייך כלל בזמן הזה (ואדרבה: המקריב קרבן פסח בזמן הזה עובר על כו"כ איסורים).

וכיון שג' ענינים אלו ישנם גם ברוחניות הענינים (כדלקמן) — הרי יש צורך לדעת ולהבין את מהותם של ענינים אלו (בלשון ההגדה: "על שום מה") גם ברוחניות, ובהבנה זו תלוי הענין ד"יצא ידי חובתו" דפסח ויצי"מ כדבעי; וכיון שיצי"מ ענינה יציאה מעבדות לחירות, שאז נעשה האדם מציאות בפני עצמו (שהרי עבד אינו מציאות בפ"ע), נמצא, שב"יצא ידי חובתו" דפסח תלוי קיום ישראל בכל מקום ובכל זמן, הן קיומם בשלימות בתור אומה, והן קיומו של כאו"א מישראל בפ"ע.

ולכאורה צריך ביאור:

(א) מדוע נוגעים דוקא שלשה ענינים אלו לקיום הענין דיצי"מ כדבעי?

(ב) ע"פ הידוע שמכל ענין שבתורה [שהיא "תורת אמת" — שענין האמת הוא ללא שינויים וללא פשרות, ו"תורת חיים" — תורה שיוצרת את החיים, וחיים הראויים לשמם, לא רק ש"אוכל ושותה ומטייל"²¹¹, שענינים אלו ישנם גם בבהמה²¹²] יש ללמוד הוראות להנהגה בחיי היום-יום — מהי ההוראה לכאו"א מישראל בחיי היום-יום (לא רק בחג הפסח, אלא גם בימות החול) מהענין ד"כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו"?

ל. ונקודת הביאור בזה²¹³ — שכל הענינים שבחיי כאו"א מישראל נחלקים לג' סוגים, שהם בהתאם לג' הענינים דפסח מצה ומרור. ובהקדמה — שכל הענינים שבתורה ישנם בכל העולמות ובכל הדרגות והשלבים כו', והמדובר עתה הוא אודות משמעותם של ענינים אלו כפשוטם.

210 ראה בהנסמן בהגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים פסקא זו (ע' כט).
 211 לשון חז"ל — סוכה כח, ב.
 212 ראה חגיגה טז, א.
 213 ראה בארוכה "רשימות" חוברת לח ע' 19 ואילך. וראה גם שיחת אחש"פ תשכ"ה סי"ב (תו"מ חמ"ג ע' 204). וש"נ.

ובכן: מצה כפשוטה — הוא ענין הלחם; מרור כפשוטו — הוא ירקות, שזהו"ע הלפתן, ללפת בו את הלחם; והפסח כפשוטו — הוא בשר, וצריך להיות "נאכל על השובע"²¹⁴, ודרך גדולה²¹⁵, שהו"ע ההרחבה ("ברייטקייט").

וג' ענינים אלו ישנם גם בחיי האדם בכל פרטי עניניו — הן בעניניו הגשמיים, מזון לבוש ובית, והן בעניניו הרוחניים, שהו"ע השכל: לחם — מורה על ענינים המוכרחים לחיי האדם, כדאיתא בגמרא²¹⁶ "לחם שאלו כהוגן" ("שאי אפשר להיות בלא לחם").

בשר — מורה על ענינים שהם בכחי' מותרות ("דרך גדולה"), שלכן "בשר שאלו שלא כהוגן"²¹⁷. ואף שמוכן שלבנ"י מגיע גם בשר — שהרי "כל ישראל בני מלכים הם"²¹⁸ (או כהלשון: "כל ישראל מלכים הם"²¹⁹) — הרי התביעה והדרישה לקבל זאת היא "שלא כהוגן".

ירקות — מורה על ענינים שאינם מוכרחים ממש, אבל הם מוסיפים טעם בלחם (עניני האדם המוכרחים), שהרי אין אוכלים לחם כמות שהוא ("טרוקענערהייט"), כך, שזהו ממוצע בין לחם לבשר.

לא. וענין זה — אם צריך ליתן רק לחם ופת, או גם בשר (שהו"ע ההרחבה) — תלוי בחילוקי בזמנים:

בזמן שביהמ"ק הי' קיים היו כל הענינים דמצה מרור ופסח מן התורה — כי, בזמן ביהמ"ק הי' גילוי אלקות, ולא היו חטאים כלל (שהרי "מפני חטאינו גלינו מארצנו"²²⁰, ומזה מובן שכל זמן שבנ"י היו עדיין בא"י, לא הי' הענין ד"חטאינו"), וכל עניני אלקות היו בהתפשטות ובהרחבה כו', ולכן הי' אפשר לתת לבנ"י הרחבה גם בגשמיות, כי, מצד ההרחבה בעניני אלקות כו', הי' בכחם להפכם ולעשות מהם רוחניות.

ועפ"ז יובן מאמר הירושלמי²²¹ "עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל שראת עינו ולא אכל" — אף שלכאורה הרי זהו היפך הענין ד"קדש עצמך במותר לך"²²² — כי, מדובר אודות מי שביהמ"ק הפרטי שלו בנוי, ומקריב מחלבו ודמו — שהו"ע ההנאה והתענוג, כדאיתא בגמרא²²³ שע"י ענין התענוג ניתוסף בשומן כפשוטו (וכן הסכימו הרופאים)

214 פסחים ע, רע"א.
 215 ראה שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תעז. ובהנסמן בנצו"ז שם (אות ד).
 216 נוסח תפלת מוסף ליר"ט.
 217 יומא עה, ריש ע"ב (ובפרש"י).
 218 יומא שם, סע"א.
 219 ראה תקו"ז בהקדמה (א, ריש ע"ב).
 220 נוסח תפלת מוסף ליר"ט.
 221 קידושין בסופה.
 222 יבמות כ, א.
 223 גיטין נו, ב.
 216 יומא גם לקו"ש חל"א ע' 58.
 217 יומא עה, ריש ע"ב (ובפרש"י).
 218 יומא שם, סע"א.
 219 ראה תקו"ז בהקדמה (א, ריש ע"ב).
 220 נוסח תפלת מוסף ליר"ט.
 221 קידושין בסופה.
 222 יבמות כ, א.
 223 גיטין נו, ב.

— כבש בבוקר וכבש בין הערביים (כדלקמן סל"ב), ואז, הנה לא זו בלבד שמוותר לו ליהנות מהעולם הזה, אלא שהוא ראוי ומוכשר לקחת את עניני העולם וליהנות מהם, ועד שאם אינו עושה כן — עתיד ליתן את הדין. וכהסיפור²²⁴ אודות אחד מחסידי כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע, זקנו של רבנו נשיאנו, ששאלוהו אודות רבו אדמו"ר מהר"ש שהנהגתו היתה בהתרחבות, ועד שכלי תשמישו היו של זהב כו' — מדוע נוהג כן, והרי ענינים אלו הם מותרות, ובאפשרותו להשתמש בכלי כסף וכלי נחושת, או בכלים פחותים עוד יותר? והשיב להם: כיון שנברא זהב בעולם, הרי זה בודאי בשביל ישראל, כמו כל הבריאה, כמארז"ל⁸³ "בראשית — בשביל ישראל שנקראו ראשית". ובכן, כאשר ישנו מישהו שבכחו לנצל את הזהב לעניני קדושה (כיון שבודאי שאינו שייך לענינים של פניות כו', ולא בגלל שהוא אומר כן, אלא כן היא האמת, והכל מודים בכך) — עליו לעשות זאת!

ועד"ז בנוגע לזמן שביהמ"ק הי' קיים, שאז היתה הנהגת כללות עם ישראל בדרך התורה והמצוות, וכמ"ש²²⁵ "ולא תקיא הארץ אתכם בטמאכם אותה" — הנה לא זו בלבד שהיתה אפשרות לענין ההרחבה, אלא שהי' בזה מצוה, כמסופר בתנ"ך²²⁶, שכאשר הביאו לשלמה המלך זהב ואבנים יקרות כו', השתמש בהם לעניני קדושה, ולצורך הפצת עניני "נר מצוה ותורה אור"¹⁴¹.

ולכן, בזמן שביהמ"ק הי' קיים, הי' גם הפסח מדאורייתא, ועאכו"כ — מרור ומצה.

אך כאשר "מפני חטאינו גלינו מארצנו", ופסק ענין ההרחבה ברוחניות — אזי פשוט שאין מקום להרחבה בגשמיות, כי הרחבה בגשמיות עלולה להביא למעמד ומצב ד"וישמן ישורון ויבעט"²²⁷, אלא צריך לקיים הציווי "קדש עצמך במותר לך", ומי שאינו מקיים זאת, הנה "מותר לך" עלול להסירו מן הדרך רח"ל.

ולכן, קרבן פסח (שהו"ע המותרות) אינו שייך בזמן הגלות; משא"כ מצה — גם בזמן הגלות היא מן התורה, כיון שזהו דבר המוכרח לחיי האדם (כנ"ל).

אך באו חכמים — שהם מתחשבים עם מצבם של בני" בגלות — וטענו שאי אפשר להסתפק באכילת לחם בלבד, אלא יש צורך גם בלפתן,

(226) ראה מלכים-א י"ד, יא ואילך.

(227) האזינו לב, טו.

(224) ראה ת"מ חכ"ח ע' 147. וש"נ.

(225) אחרי יח, כח.

והם מבטיחים שהלפתן לא יסיר את בני" מן הדרך; ועי"ז פעלו שגם בזמן הגלות ישנו ענין הלפתן.

וענין זה הוא בכחם של חכמים, כדברי חז"ל²²⁸ שב"ד של מעלה שואלים אצל ב"ד של מטה כו', ובלשון הידוע²²⁹: "נצחוני בני נצחוני". אבל אעפ"כ, צריך לדעת שענין זה הוא בבחינת "מרור", שהו"ע המרירות. והיינו, שאף שחכמים פעלו שיהי' גם ענין הלפתן, מ"מ יש צורך ביגיעה על זה. — בנוגע ללחם בלבד, הרי ישנו הפס"ד "מאן דיהיב חיי יהיב מזוני"²³⁰; אבל בנוגע ללפתן, שהוא ענין שניתוסף ע"י חכמים — על זה צריך כאו"א להתייגע בעצמו.

לב. ההוראה מהאמור:

כאשר אדם עושה מגופו ונפשו הבהמית "היכל ה'"²³¹ בפועל — עי"ז שמתחיל את היום אך ורק בהקרבת "תמיד של שחר" (וההכנות לזה), שתמיד הוא קרבן עולה, שכולו לה' (ולא חלקו לה' וחלקו להאדם, שאין זה סדר עבור התחלת היום) — אזי יכול להיות לאח"ז גם ענין השלמים, שבהם יש חלק גם עבורו, ועד לענינים כמו מעשר שני, שכולו לבעלים. ועד"ז גם בנוגע לסיום וסך-הכל של היום, "בין הערביים" (ובעבודה — הרי זה בזמן קריאת שמע שעל המטה) — שאז צריך להקריב עוה"פ קרבן תמיד, קרבן עולה שכולו לה'.

ודוקא כאשר ההנהגה היא באופן כזה — אזי האדם מסור כולו ונעשה עבד להקב"ה; ואז, הנה אף שבינתיים (בין שני קרבנות התמיד) עוסק הוא בענינים אחרים, ענינים שגם לו יש הנאה מהם, מ"מ, כיון שפעל בעצמו להיות עבד ה', הרי "מה שקנה עבד קנה רבו"⁴, כך, שכל עניניו קשורים עם הקב"ה.

וכאשר יהודי נמצא במעמד ומצב של "היכל ה'" — אזי פועל שהקב"ה מקיים את הבטחתו "ונתתי גשמיכם בעתם"¹⁵, ומעניק לו "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה"¹⁶ גם את ענין הפסח ש"נאכל על השובע", שזהו"ע ההרחבה בגשמיות.

אבל מי שחסר אצלו הענין ד"היכל ה'" בכל יום ויום — עליו להישמר מעניני התרחבות והתפשטות, ועד שלגביו הרי זה ענין של

(228) שמור"ר פט"ו, ב. דב"ר פ"ב, יד. ראה תענית ח, ב. (230)
 וראה ב"מ פו, א. (231) ירמ' ז, ד. וראה תו"א ס"פ וישב. ובכ"מ. (229) שם נט, ב.

איסור. אמנם לא תובעים ממנו שיסתפק ב"לחם צר ומים לחץ"²³², אלא נותנים לו גם "לפתן"; אבל התרחבות – אינה דבר הרצוי.

לג. ונקודת הדברים בנוגע לעבודה הרוחנית:

אימתי יוצא האדם י"ח הפסח כדבעי, ומתקיים בו אמיתית הענין דיצי"מ (היציאה מ"ערות הארץ"²³³, ביטול מציאותו בתור "עבד פרעה" והפיכתו ל"עבד ה'")¹³ כדבעי – דוקא כאשר יש אצלו הענין ד"קרבן תמיד", שמוסר עצמו לגמרי להקב"ה.

וכפי שהי' ביצי"מ בפעם הראשונה:

בהיות בני"מ במצרים – לא הי' להם אלא מצה בלבד (כמ"ש האבן עזרא²³⁴ שהמצה היא המאכל שהמצרים היו מאכילים את בני"מ במצרים), שמורה על הענינים המוכרחים לאדם בלבד; ואם רצו יותר מזה – היו צריכים ליגיעה כו'.

אמנם, כשפעלו בני"מ בעצמם (עוד בהיותם במצרים) את הענין ד"משכו וקחו גו"²³⁵, ועמדו בתנועה של מס"ג, מבלי להתפעל מכל העולם שסביבם כו'²³⁶ – הנה עי"ז פעלו את ענין הגאולה, ונעשו עבדי ה', ועי"ז המשיכו גם את ענין הרחבות, שהו"ע הפסח, כנ"ל.

לד. מהאמור לעיל יש ללמוד דוגמא גם לגבי ענין שהתרחש לאחרונה (שהרי בנוגע לכל ענין שמתרחש משתדלים למצוא דוגמא לזה בתורה) – ה"רעש" בנוגע לענין ה"דייעלאַג"²³⁷, שגם על זה יש הוראה בתורה, מהענין הנ"ל:

ה"דייעלאַג" הראשון שהתקיים אצל בני"מ – הי' בזמן יציאת מצרים, כמסופר במדרשי רז"ל²³⁸ שכאשר בני"מ לקחו את השה, שהי' העי"ז של מצרים, וקשרוהו לכרעי מטתם, באו אליהם המצרים ב"דייעלאַג"... ושאלו אותם: למה זה לכם? והשיבו להם בני"מ בקצרה – שהם עומדים לשחוט את העי"ז שלהם, והקב"ה עומד להוציא את בני"מ ממצרים. "דייעלאַג" כזה – כשיש ליהודי התוקף והעוז לומר בגלוי שהוא

(232) לשון הכתוב – ישעי' ל, כ.

(233) מקץ מב, ט. שם, יב. וראה קה"ר

פ"א, ד.

(234) ראה אבודרהם סדר ההגדה, פיסקא

הא לחמא עניא – מפירוש ה"ר יהוסף

האזובי בשם בן עזרא. וראה לקו"ש ח"י ע'

81.

(235) בא יב, כא.

(236) ראה שמו"ר פט"ז, ג. טור או"ח ר"ס

תל.

(237) דרשיח בין-דתי (המו"ל). – ראה

בארוכה שיחת אחש"פ תשכ"ה סל"ג ואילך

(תו"מ חמ"ג ע' 225 ואילך 9. וש"נ.

(238) ראה טור שם.

עומד לשחוט את הע"ז של המצרים — מותר ע"פ תורה ואכן נמצא בתורה! ...

ויש להוסיף, שתוקף זה הי' אצל כאו"א מישראל — שהרי כל משפחה היתה מחוייבת בקרבן פסח, כך, שכאו"א מישראל הי' מחוייב להשיב על "דייעלאַג" זה בעצמו, מבלי למסור תפקיד זה ל"רב" ... (שאינן זה דבר טוב, מצד כו"כ טעמים).

ועד כדי כך, שאפילו הבן "שאינו יודע לשאול" — וכן אביו, שמן הסתם גם הוא בערכו של הבן (שהרי בדרך כלל הבן הוא בערך לאביו), וביכלתו לפתוח לו רק "פתח" קטן ("את פתח לו") — גם הוא צריך לדעת, שכאשר גוי שואל, צריך לומר לו את הענין כפשוטו, שעומדים לשחוט את הע"ז של הגויים! ...

וע"י הנהגה זו — פסקו בני"י מלהיות "עבדי פרעה", ונעשו "עבדי ה'".

לה. ונחזור לעניננו, שכאשר ישנו קרבן תמיד של שחר (בהתחלת היום) ותמיד של בין הערביים (בסוף היום) — אזי ישנה נתינת מקום גם לקרבן שלמים, עד למעשר שני (וכיו"ב) שכולו לבעלים; משא"כ מי שאינו מתנהג כן — אי אפשר שיהי' אצלו ענינים אלו.

אבל מרור ומצה — ישנם תמיד עבור כאו"א מישראל, כי, "מאן דיהיב חיי יהיב מזוני", והקב"ה מבטיח לתת זאת, ונותן זאת בסבר פנים יפות, וכיון שהקב"ה נותן זאת בסבר פנים יפות — נעשית גם המצה ענין של חירות (שלכן צ"ל אכילת מצה בהסיבה, שמורה על ענין החירות), כי, אף שהמצה כשלעצמה היא דבר המוכרח (כנ"ל ס"ל), מ"מ, כיון שהוא מקבל את המצה מידו המלאה והפתוחה של הקב"ה (ולא מ"שר המדינה", שאינו אלא "כגרזן ביד החוצב בו"²³⁹), נעשית אצלו גם המצה באופן של חירות,

והמצה נעשית "דם ובשר כבשרו", וממשיכה בו אמונה (כמבואר בענין "אין התינוק יודע לקרות אבא כו' עד שיטעום כו"²⁴⁰), וזכות האמונה נמשכת בלימוד התורה וקיום המצוות, וב"בני חיי ומזוני", וכיון שהם באים ע"י אמונה, הרי הם באופן ד"רויחי", למטה מעשרה טפחים.

* * *

239) ע"ד לשון הכתוב — ישע"י יו"ד, (240) ברכות מ, סע"א. וראה לקו"ת צו טו. וראה זח"א לו, א. יב, ב ואילך. ובכ"מ.

לו. דובר לעיל (סכ"ה) שבחג הפסח ישנו הן הענין דגאולת מצרים והן הענין דגאולה העתידה: בכללות – חלקו הראשון של הסדר מורה על גאולת מצרים, וחלקו השני של הסדר מורה על הגאולה העתידה (ולכן אומרים אז "שפוך חמתך אל הגוים גו"²⁴¹, שענין זה יהי' בגאולה העתידה). ובכללות עוד יותר – ימים ראשונים של חג הפסח הם ימי משה, הקשורים עם יצי"מ; וימים אחרונים דחג הפסח קשורים עם משיח והגאולה העתידה, כפי שאומרים בהפטרת אחש"פ: "ויצא חוטר מגזע ישי גו' והניף ידו גו' והיתה מסילה גו"¹⁵⁹.

והנה, בחלק דליל הסדר הקשור עם יצי"מ, ישנו "א געשמאקער ענין" בנגלה דתורה, שיש ללמוד ממנו גם ענין בעבודה:

המשך השיחה – ביאור מחלוקת ב"ש וב"ה¹⁵⁰ בענין זמן אמירת המזמור²⁴² "בצאת ישראל ממצרים", שלדעת ב"ה אמירתו היא קודם אכילת הפסח, ולדעת ב"ש אחר אכילת הפסח (ואין לומר שהטעם דב"ש הוא לפי שנתנית הרשות ליצי"מ היתה בחצות, שהרי לא מצינו שאמירת הלל צ"ל אחר חצות דוקא²⁴³) – לשיטתם בכ"מ בש"ס, שלדעת ב"ש "אזלינן בתר בכח" ולדעת ב"ה "אזלינן בתר בפועל"²⁴⁴,

– ולדוגמא: (א) "חלות דבש מאימתי מיטמאות משום משקה, ב"ש אומרים משיהרהר²⁴⁵ (או²⁴⁶: משיחרחר²⁴⁷), ב"ה אומרים משירסק²⁴⁸, (ב) "באחד בשבט ר"ה לאילן כדברי ב"ש, ב"ה אומרים בחמשה עשר בו"²⁴⁹, (ג) אופן הדלקת נרות חנוכה – לדעת ב"ש "כנגד ימים הנכנסין" ולדעת ב"ה "כנגד ימים היוצאין"²⁵⁰, (ד) סוף זמן ק"ש של ערבית – לרבי אליעזר (מתלמידי ב"ש²⁵¹) "עד סוף האשמורה הראשונה", ולרבן גמליאל וחכמים (כשיטת ב"ה²⁵²) "עד שיעלה עמוד השחר"²⁵³, (ה) "ב"ש אומרים

בנדפס.	(241) תהלים עט, ו.
(247) "משיביא עשן ויעשן להבריה	(242) תהלים קיד.
הדבורים" (רע"ב שם).	(243) ואדרבה: יש דעה (אף שאין הלכה
(248) עוקצין פ"ג מי"א.	כן) שאמירת הלל צ"ל דוקא קודם חצות (ראה
(249) ר"ה בתחלתה.	שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ז ס"ו. הגש"פ עם
(250) שבת כא, ב.	לקוטי טעמים ומנהגים פיסקא צפון בסופה
(251) פרש"י ותוס' – שבת קל, ב.	(ע' לח). וש"נ).
(252) ובפרט שר"ג הי' מבני בניו של	(244) ראה גם תו"מ חל"ט ע' 178 בשוה"ג.
הלל.	וש"נ.
(253) ברכות בתחלתה. – וזהו הקשר	(245) גירסת י"א בפירוש רב האי גאון,
של התחלת הש"ס עם סיום הש"ס (משנה	ר"ש, רא"ש, ועוד.
עוקצין הנ"ל).	(246) גירסת הערוך, הרמב"ם, ועוד. וכ"ה

שמים נבראו תחלה ואח"כ נבראת הארץ . . וב"ה אומרים ארץ נבראת תחלה ואח"כ שמים²⁵⁴ (שלדעת ב"ש השמים הם "תחלה" במעלה וחיבות, כי גם ישראל והתורה²⁵⁵ (שהם תכלית הבריאה) היו תחלה בכח בשמים²⁵⁶); ובכל אחד ממחלוקות אלו ישנו חידוש לגבי שאר המחלוקות, ומטעם זה הוצרכו ליכתב כולם²⁵⁷ —

ובנדוד: כיון שיצי"מ היתה בזכות דם פסח²⁵⁸, נפעל כבר אז בכח הענין דיצי"מ, ולכן לדעת ב"ש אומרים אז "בצאת ישראל ממצרים"; וכשם שביצי"מ ההלכה היא כב"ה ש"אזלינן בתר בפועל", כן הוא בענין "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"¹⁵⁶, שאין מסתפקים בהגאולה שבכח²⁵⁹, אלא תובעים שתהי' הגאולה בפועל²⁶⁰ — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס²⁶¹ בלקו"ש ח"ו ע' 69 ואילך.

* * *

שבאותו ענין הם לעיכובא או לא כו', ולכן יש צורך לומר בפירוש שמחלוקת זו היא "לשיטתי" בכל ענין בפ"ע.
 (258) ולכן גם הסכמת פרעה ושריו שבני"י יצאו ממצרים — היתה לאחר שאכלו "פסח מצה ומרור".
 (259) כידוע הקושיא למה נאמר "כימי צאתך מארץ מצרים" לשון רבים, והרי היציאה ממצרים היתה רק ביום אחד (זח"ג קעו, ריש ע"א), ומבואר בזה (ראה סה"מ תשי"ח ע' 159), שבכל יום ויום יוצאים והולכים ממצרים ומתקרבים לגאולה העתידה, ונמצא, שבכל יום ויום ישנו הענין ד"אראנו נפלאות" בכח.
 (260) כי, אף שבעיני השכל די בכך שרואים את ההתחלה (בכח) בלבד, ומזה יודעים את הפועל, מ"מ, בעיני בשר צריכים לראות את הגאולה בפועל — שהקב"ה יוציא את בני"י מהגלות ויוליכנו קוממיות לארצנו, ובחסד וברחמים.
 (261) בשילוב שיחת ש"פ קדושים שנה זו.

(254) חגיגה יב, א. ב"ר פ"א, טו.
 (255) ועד"ז שאר הענינים שבהבריאה — כמ"ש (ישעי' נה, יו"ד) "כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים . . (ועי"ז) הרוה את הארץ והולידה והצמיחה", ולכן נקרא הגשם בשם "מטר השמים" (עקב יא, יא), ועד"ז — "טל השמים", שע"ז נעשה "משמני הארץ" (תולדות כו, כח; לט).
 (256) וכמ"ש (יתרו יט, כ) "וירד הוי' על הר סיני" — ובמדרש (מכילתא עה"פ): "מלמד שהרכין הקב"ה שמים התחתונים ושמי שמים העליונים על ראש ההר" — לצורך נתינת התורה לישראל למטה בארץ.
 (257) ולהעיר, שרגיל באחרונים שמבארים כמה מחלוקות באופן של "לשיטתי", אבל אינו רגיל לבאר את הצריכותא שבכל המחלוקות — אף שבגמרא ביאור הצריכותא הוא דבר רגיל בכ"מ ("וצריכא . . קמ"ל"), דכיון שבכל ענין ישנם כו"כ פרטים שאין בחברו, הרי אם לא תתפרש המחלוקת בכל ענין בפ"ע, אי אפשר לדעת אם הפרטים

הוספה

א

בי"ה, ז' אייר ה'תשי"ד
ברוקלין, נ.י.

הווי"ח אי"א נו"מ עוסק בצרכי ציבור בעל מדות
תרומיות ענף עץ אבות וכו' מהרש"ז שי

שלום וברכה!

הרב חדקוב שי' מסר לי פרטי שיחתו את מעייכ שי' בענין המפעל הנשגב להוצאה המורחבת של ספר הספרים דחב"ד הוא ספר התניא, וכן כתבי רבינו הזקן שעדין לא הוצאו לאור, עם ביאורים הערות ומראה מקומות וכו'. ונעם לי לשמוע מהתענינותו הרצינית להשתדל שהענין יצא לפועל טוב. אמנם הגיד לי הרב חדקוב שי' מה ששמע ממנו בענין הקשיים שבדבר ובעיקר חוסר כספים וכו'. אבל ממקורות, שעד עתה היו נאמנים, נודעתי, שלמרות טענת 'אין לי הנה ישנם רוזווים של כספים, רוזווים הגונים בכלל, ובפרט סכומים קצובים בעד תרבות וחקירת תורת ישראל וגם תקציבים מיועדים לחוקרים ומלומדים שברצונם להקדיש מזמנם לחקירה בתורת ישראל וחכמת ישראל וכדו', וכמו שגם נתפרסם בעתונות.

וגם זה להעיר, בינינו לבין עצמנו, אשר בשעה שדנו בענין חלוקת תקציבים לעניני דפוס וכתבי"ד היתה סברה להקציב בעד ליובאוויטש סכום יותר גדול מאשר הקציבו, אלא שהי' לחץ לקמץ בתקציב זה לליובאוויטש. והגם שאני נוגע בדבר, אבל גם מנקודה אוביקטיבית קושטא דעובדא הוא, אשר הכסף הניתן להדפסה והוצאה לאור על ידי ליובאוויטש הוא הנאה לעולם, כי כתבים וספרים אלה מתפשטים בחוגים היותר רחבים בין הדתיים ואפילו בין הבלתי-דתיים.

הרב חדקוב שי' מסר לי עוד, כי יש סברה לדחות הדבר לשנה הבאה. והנה לבד זאת אשר הבטחה על העתיד לא תשביע את הרעבון של היום, הרי צורך חיוני זה נוגע לכמה אנשים חיים, ולא גולמים, ובנוגע לאדם חי הרי יש

א

מצילום האגרת. נדפסה בקונטרס "צדיק למלך" ו' ע' 60 ואילך.
מהרש"ז: שור. אגרות נוספות אליו — אג"ק חכ"ט אגרת יא'ר"ז, ובהנסמן בהערות שם.
בענין המפעל .. כתבי רבינו הזקן: בהמשך לזה ראה אגרות אליו — אג"ק ח"ט אגרת ב'תרנא (ס"ע לו ואילך). לקמן אגרת הבאה. "צדיק למלך" שם אגרת לא (י"ג אייר תשט"ו).

שהשעה משחקת ואם נחמיץ השעה מי יודע אם פלוני אלמוני יוכל ליהנות מזה. ועוד זאת, הנני חושש, ובעיני זה קרוב לודאי, אשר אם ידחו הדבר לשנה הבאה, הנה על סמך זה בטח יחסרו מהתקציבים במקצועות אחרים דליוֹבֵאוֹיטש. ועיקר כל העקרים הוא כנ"ל, אשר יש רזרויים של כספים, ובטח אפשר להכניס ענין הנ"ל לתוך התקציבים או התכניות המיועדים לתרומות מדעיות וספרותיות, ולמה יגרע חלקם של אלה העובדים תחת הנהלתי שהם מלומדים ומומחים במקצועות שלהם וזקוקים לעזר במדה גדולה. אי לזאת, הנני בטוח אשר בשעה שמע"כ שי יציע הענין בהתלהבות ומסירות כפי אשר נוכחתי אשר הענין קרוב ללבו ולנפשו, הרי בלי ספק שיהיו אלה דברים היוצאים מן הלב ונכנסים אל הלב, והענין יצא לפועל טוב, לכל הפחות בסכום שדברנו עליו עם מע"כ שי ובשנה זו דוקא.

ולסיים בדברי רבינו אדמו"ר הזקן, שהמדובר במכתב זה הוא הפצת תורתו, אצטט מאגרת הקדש סי' כא' (תניא, דף קלג, א) מ"ש בענין העקידה, אותו מאורע שהוא סמל היהדות ושיא המין האנושי בכלל, ואדמו"ר הזקן מדגיש בזה, אשר "העקידה עצמה אינה נחשבה כ"כ לנסיון גדול לערך מעלת אברהם אבינו ע"ה בשגם כי הוי' דיבר בו קח נא את בנך כו' והרי כו"כ קדושים שמסרו נפשם על קדושת ה' גם כי לא דיבר ה' בס", ומבאר אשר "זריזותי דאברהם אבינו ע"ה היא העומדת לעד לנו ולבנינו עד עולם". וענין העקידה המשמש נושא מרכזי ויסודי בחיינו ונוכר בתפילותינו ובקשותינו בכל יום נוסף על זמנים מיוחדים כמו ראש השנה וכו', הנה מעלת העקידה בזה "שאברהם אבינו ע"ה עשה זאת בזריזות נפלאה להראות שמחתו וחפצו למלאות רצון קונו ולעשות נחת רוח ליוצרו. וממנו למדו רז"ל לקיום כל המצוות בכלל ובפרט מעשה הצדקה העולה על כלנה".

ובנידון דידן הרי הוא צדקה כפולה ומשולשת, צדקה עם הכתבים והספרים שנועדו לצאת לאור ולזכות הרבים באורם, צדקה עם מחברם הוא רבינו הזקן שראה שליחותו בעולם להאירו באור תורתו אשר בספריו ומאמריו, וצדקה עם העולם להכיר ולהודע הרעיונות וההוראות הנמצאים בכתבים וספרים אלה. ואשרי האיש שיביא לפועל כל זה, ובלשון רבינו הזקן "בשמחה ובחפץ".

בכבוד ובברכת הצלחה בכל הנ"ל

מ. שניאורסאהן

ב

בי"ה, י"ג אייר ה'תשט"ו,
ברוקלין, נ.י.

הווי"ח אי"א נוי"מ עוסק בצרכי ציבור בעל מדות
תרומיות ענף עץ אבות וכו' מהרש"ז שי

שלום וברכה!

בשבוע העבר (28 לאפריל) נשלח מברק לכ', וז"ל:

מודאג למצב בריאותו ושתיקתו הארוכה ומחכה לבשורות טובות.
פתאום נודע שיתראו מצדנו יום שני עם שפירא בענין החלטת הקונפרנץ
בפרוייקטים שלנו שערערנו עליהם, ובהמשך מכתבינו לכבודו. לדעת העלד
וסיגעל העיקר תלוי בשפירא ובגולדמן. המינימום שאנו מבקשים בהתחשב
בטענתם בדוחק הקופה הוא: פרויקט תניא – להוסיף עוד 15 אלף, ספרות
רבנית וחסידותית להוסיף עוד 21 אלף, פרויקט מרכז חינוך – 6 אלפים,
ומובטחני שאם כבודו ינצל השפעתו במילואה יביא תועלת גדולה למילוי
בקשתנו. בתודה למפרע בכבוד ובברכה לבריאות. מ.ש.

בא־כוחנו התראה עם דר. שפירא שי (שדחה הראיון ליום רביעי –
אתמול) ודברו ארוכות בענין דרישותינו. תוכן דברי דר. שפירא: אף אם
טענותינו צודקות, אינו רואה מאין יוכל לקמץ כדי להוסיף בעד הפרוייקטים
שלנו כל ההוספה שבקשנו.

בהתאם לשיחה זו צמצמנו עוד יותר את תכנית העבודה במקצועות הני"ל
וסיכמנו אותה בתזכיר אשר העתקתו מוסג"פ, והוא: פרויקט תניא להוסיף עוד
15 אלף; זכרונות (כ"ק מו"ח אדמו"ר נבג"מ זי"ע) חלק ב' – 6 אלפים; אור התורה
– עוד 5 אלפים; "אָוער פיפּל" (עמנו) חלק ג' – 5 אלפים. גם מציעים אשר באם
בעת הזאת גם סכום זה אינו מן המוכן, יאשרוהו באופן עקרוני ויתנו עתה כפי מצב
הקופה ולהשאיר יהי' זכות הבכורה לסלקו במשך החדשים הבאים ועד סוף השנה,
אשר בודאי ישארו אצלם סכומים שלא הוצאו לפועל, וכמו שהי' אשתקד.

בחמשה עשר לחודש מאי לערך תתקיים אסיפת ועד הפועל של הקונפרנץ,

ב

נדפסה בקונטרס "צדיק למלך" ו' ע' 69 ואילך (מצילום האגרת).
מהרש"ז: שזר.

שפירא: חיים משה, שר לעניני דת. בהבא להלן ראה גם לעיל אגרת...
הקונפרנץ: הקליימס קונפרנץ. וראה גם "צדיק למלך" שם אגרת סז (י"א אדר א' ה'תשי"ט).
פו (צום העשירי יהפך בקרוב לששון ולשמחה, ה'תשכ"א). פז (י"ד שבט ה'תשכ"א).
ובגולדמן: דר. נחום גולדמן, יושב ראש הסוכנות.

אשר שאלתנו הנ"ל ג"כ תעלה על הפרק, ולדעתי פתרונה הטוב יושפע במידה גדולה באם כבודו ישמיע דעתו בתוקף המתאים בהנוגע לבקשתנו הנ"ל לכל אלו מחברי ועד הפועל אשר השפעתו עליהם. וכנראה מהעבר, רבה היא יותר מאשר כ' משער. אילו אפשר הי' למנוע טרחתו בזה לא היו מטריחים אותו, וכפי אשר כתבתי במכתבי הקודם (ונתחזק רושם זה עוד יותר על ידי אופן הדיון עדי"ז בפאריז וגם כאן) אין זו רק שאלת כספים בלבד, אלא קביעת יחס לליובאוויטש על של עתה ועל ימים יבואו.

בהוקרה ובאיחולים לבביים לעבודה בשמחה ומתוך בריאות הנכונה,

מ. שניאורסאהן

ג

בי"ה, ח' אייר תשכ"ד

ברוקלין.

הרה"ג ו"ח אי"א נוי"נ צנמ"ס הר"מ שי.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מעש"ק, ומצורף בזה העתק שני מכתבי בהענין אודותו כותב.

ולהערותיו בזה, אבוא עכ"פ בקיצור כפי רשיון הזמן, ובפרט שבודאי לדכוותי לכת"ר גם זה יספיק, ואפרט יותר ההערות שלו בהוספה על מה שכתבם, לשלימות הדבר.

א) האם מותר ע"פ ד"ת שיתפללו בצוותא אחת ישראל עם אי"י, והחשש שהרי האי"י כוונתו שלא לש"ש, והיהודי המתפלל עמו אתו, הרי ביחד מתפללים, ובפרט כשנוסח התפלה אחד הוא, וכשהמדובר בקטנים (שכנראה הכוונה שאין להם דיעה עצמאית ומושפעים מזולתם בקלות יותר)

וי"ל בכל האמור: עצם התפלה ביחד, באם כ"א מוציא תפלה בפ"ע, לא מצאתי כל יסוד לחשש בזה, כשהמדובר בגדולים פשיטא הוא, שהרי כ"א לדעת עצמו מכון, ואפילו בקטנים, הרי איך מה משפיע למחשבתו של אחד על כוונת השני,

החשש שמצאתי בזה, הוא רק באמירת אמן, שהרי אז עונה על דבורו של אי"י, אשר דבורו של אי"י קשור עם מחשבתו של האי"י.

ג

הר"מ: ה"ר מאיר בלומענפעלד (נואָרק, נד"ז). אגרות נוספות אליו — אג"ק חכ"ד אגרת ט"רפח, ובהנסמן בהערות שם.
בהענין אודותו כותב: התפלה הנאמרת בבתי ספר העממיים. — וראה גם אג"ק חכ"ב אגרת ח'תקנד, ובהנסמן בהערות שם.

מובן שהמדובר אפילו כשהנוסח הוא אחד, שהרי בהנוסח עצמו אין בו כל חשש.

עוד ענין למעליותא בנדון דידן, שהרי מדגישים בכל הענין שצריך הדבר להיות מתאים לרצון איש ואיש, ז.א. שמדגישים לשלול ענין העי"ז, ומדגישים לא רק בהנוגע להיהודים, אלא גם בהנוגע לאינם יהודים, אשר סבר וקבל ע"ע. מובן שאין כוונתי שבטוחים שלא יכוון למה שהוא בלתי רצוי, אבל זהו מוסיף בשלילת החשש דהשפעה על הזולת, כחששות של כת"ר, שהרי השפעה זו צריכה להיות היפך החוק שהסכים על זה.

ועוד להוסיף גם בנוגע למחשבת הא"י, שכיון שנוסח אודותו מדובר, הוא במיוחד באופן שיתאים לרצון איש ואיש, יש מקום מלכתחלה לומר שאין בזה ענין אפילו של שיתוף, שהרי ענין השיתוף כתוכנו, משתף ש"ש בד"א. וכשמזכיר ש"ש ובפרט בהדגשה שהחוק אוסר עליו להזכיר ד"א, אין כאן חששא דכת"ר. פשוט שלהאמור אין סתירה מפס"ד מפורש, אשר הנוצרים עובדי ע"ז הם (רמב"ם ומובא בשו"ע רבנו הזקן) ושהם משתפים ש"ש בד"א – ובפרט למאמיני השלוש שע"ז הוא.

לית דין צריך בשש, שבאם אפשר הי' להביא כל תינוקות בני ישראל לביהכ"נ להתפלל שם, לא הי' נשאר כל מקום לספק וס"ס, אבל בעוה"ר ע"פ טבע אין נשקף שבימים הקרובים יוכלו לפעול את האמור, ואדרבה ע"י שלילת התפלה, ז.א. שלילת הזכרת ש"ש כלל בבת"ס העממים, מרחקים האפשרית להחדיר דתיות יותר בבתי בני ישראל המחנכים ילידיהם בבתי ספר העממים יותר ויותר. [ב] נבהלתי ביותר למה שרוצה כת"ר לדמות ענין האמור לרצון כמה מהקונסרבטיבים והוראתם שמותר יותר לנסוע לביהכ"נ בשבת במכונה משלא לילך לביהכ"נ.

ולאחרי בקשת סליחתו, יושתקו הדברים ולא יאמרו, שהרי נסיעה במכונה בשבת, שמבערים אש וכו' איסור סקילה הוא, ותפלה בביהכ"נ אינה אלא מדרבנן, אפילו כשהמדובר בביהכ"נ כשר, ובאם ביהכ"נ היא מסוג הנ"ל, הרי אסורה תפלה בהם, משא"כ התפלה אפילו בגילוי ראש ר"ל, ואפילו בב"י עממי כשהמדובר לאחרי גיל של בר מצוה, הרי מקיים מצות עשה מן התורה, וכל החששות שמונה אותם כת"ר, אפילו לדעתו הוא, מגדר חשש לא יצאו, ולדעתי לאחרי בקשת סליחתו, אין להם כל יסוד, ואת"ל גם מפורש הוא בתורה שבכתב, שבקש בתפלתו שלמה המלך שיענו לעובדי ע"ז כשבאים לביהמ"ק להתפלל, ולדעת כת"ר צריכים היו

רמב"ם ומובא בשו"ע רבנו הזקן: ה"ל ע"ז פ"ט ה"ד. וראה שו"ע אדה"ז או"ח סק"ח סנ"א. וש"נ. וראה גם סק"ג ס"ז. מפורש הוא בתורה שבכתב: מלכיס-א ח, מא ואילך.

לאסור הכניסה לביהמ"ק ע"מ להתפלל שם, דעיקר התפלה הרי תלויי בכוונה שבלבד ואין אדם יודע מה שבלבו של השני, ועובדי ע"ז בימי שלמה שכמה מהם אדוקים היו, הרי חזקתם להתפלל לע"ז, ובכ"ז התפלל שלמה על ענין זה, וק"ל. [ג] בסיום מכתבו מביא ג"כ הענין האיסור עשיית שותפות עם עכו"ם ע"פ מ"ש לא ישמע על פיך.

ולאחרי בקשת סליחתו, הרי מחלוקת גם בהאמור, ואפילו האוסרים טעמם מפני שמשתפים ד"א, משא"כ בנדון דידן, ועוד וגם זה עיקר, שאיסור הנ"ל, הריח הוא ריח של ממון, ובנדון דידן השאלה היא האם יש לבטל מרבבות בניי הזכרת שם שמים במשך שבועות חדשים ושנים ובלבד שלא יגרמו לבני נח הזכרת שם שמים, שאולי במחשבה (ולא דישמע על פיך) ישתף בזה עוד כוונה. כמו שכתבתי במכתבי המצורפים בזה, נבהלתי ביותר משויון נפש של מנהיגי בני ישראל בארצוה"ב לכל הבעיא, ועוד יותר לשויון נפש של אדמוריים ואגודת הרבנים ואגוד הרבנים וכו' ראשי האגודה לכל חבריהם שאין שמים לב כלל וכלל להאמור, אף שממש בד"א שלהם נמצאים כנ"ל רבבות מבני ובנות ישראל שאין להם ואין ידוע להם משם שמים, וכשבא מי שהוא ורוצה עכ"פ באתעדל"ע להכניס תיקון בהאמור, עכ"פ מינימום של תיקון אין עוזר וכו',

אבל כפי שהארכתי במקום אחר, מקיימים בזה מ"ע מן התורה, הענין דקבלת עומ"ש וכו' ולא עוד אלא לדיעות כמה פוסקים גם ענין התפלה, הלא רק שאין מסייעים בידי, ולא רק שעכ"פ אין לוקחים חלק בכל הענין, אלא שיצאו נגד ה' ונגד תורתו, עכ"פ בשוגג מחסרון ידיעה וכיו"ב, לשלול אפשריות האמורה מרבבות בניי, גורמים חילול השם בפרהסיא, אשר לא היתה כמוה זה מכבר במדינה זו וכו' ואין להאריך בדבר המבהיל ובפרט שמבוארים הם במכתבי המצורפים בזה.

ובאתי עכ"פ בקיצור גם במכתבי זה בכדי לבאר חריפות באיזה ביטויים דלעיל, כי בערך חומר הענין אינם כלל למה שצריכים להיות.

כמובן ינעם לי לשמוע מכת"ר תגובתו על האמור כולל באם גם קושיות ופירויות בענינים שלילים בהנ"ל אף שבטוחני שסו"ס האמת ינצח, שהרי כותב אך לבירור הענין.

בכבוד וברכה.

האיסור עשיית שותפות עם עכו"ם כו': סנהדרין סג, ב. בכורות ב, ב. ע"פ מ"ש לא ישמע על פיך: משפטים כג, יג.
 שהארכתי במקום אחר: שיחת י"ג תמוז תשכ"ב סכ"א ואילך (תורת מנחם — התוועדות חל"ד ס"ע 150 ואילך).